

УДК 327.5:355.43](1-622НАТО)»2022»(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.22>

Соколов-Рудаков Д. Ю.

аспірант,

кафедра журналістики та міжнародних відносин,

Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»,

вул. Чигоріна, 20, м. Київ, 01042, Україна

E-mail: daniil.sokolovrudakov@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9578-7773>

ВОСЬМА СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАТО 2022 РОКУ: АНАЛІЗ, ПОРІВНЯННЯ, ОГЛЯД ЧИННИКІВ

У статті проведено комплексний аналіз еволюції стратегічних концепцій НАТО, починаючи з 1949 року, з особливою увагою до Восьмої стратегічної концепції, ухваленої у 2022 році. Досліджено історичні передумови, змістові акценти та безпекові виклики, що лягли в основу кожної з попередніх семи концепцій Альянсу, та проведено їх порівняння з останньою редакцією. Новизна дослідження полягає в поєднанні ретроспективного аналізу з поточним політичним контекстом, що охоплює зростання загроз з боку російської федерації, Китайської Народної Республіки, тероризму, кібератак і технологічної гонки. У роботі розглянуто вплив аналітичних центрів (think tanks), зокрема звітів «NATO 2030: United for a New Era» та «Peace research perspectives on NATO 2030», на формування нової концепції. Проаналізовано підходи цих звітів – консервативний і скептичний – до питань оборони, стримування, діалогу та формування пріоритетів безпеки. Показано, що ухвалена у 2022 році концепція відображає перевагу консервативного підходу, що ґрунтується на необхідності посилення військової компоненти, особливо на східному фланзі НАТО, та зміцнення ядерного стримування. Досліджено, як нова стратегія стала відповіддю на нову геополітичну реальність, сформовану повномасштабним вторгненням РФ в Україну. Висвітлено, як трансформувалися риторика та стратегічна логіка Альянсу в постбіполярний період, зокрема в аспектах співпраці, відкритості до нових членів і переосмислення ролі США в євроатлантичній безпеці. Проаналізовано ключові документи НАТО, декларації самітів, звіти незалежних експертних груп, а також матеріали провідних міжнародних медіа. Оцінено відповідність нової стратегії реаліям сучасного світу, простежено спадковість цінностей Альянсу та доведено циклічність повернення до доктрини стримування в умовах ескалації загроз, що підтверджує зміцнення ролі НАТО як головного інструменту колективної безпеки на євроатлантичному просторі.

Ключові слова: НАТО, стратегічна концепція, стримування, оборона, Альянс, ескалація, загроза, аналіз.

Постановка проблеми. Вторгнення російської федерації в Україну пришвидшило рух до нової епохи існування Євроатлантичного простору. Стратегічна концепція НАТО є офіційним документом, що визначає стратегію Альянсу відносно загроз та викликів, що є актуальними у світі. Станом на 2025 рік є вісім стратегічних концепцій ухвалених від 1949 року. Ухвалення нової концепції НАТО кожен раз відображало відповідь Північноатлантичного альянсу на зміни безпекової ситуації в світі, появу або зникнення загроз, зміни механізмів забезпечення безпеки у зв'язку з досягненнями технічного прогресу та рухом

політичного ландшафту. Ключовим фактором оновлення стратегічної концепції НАТО став повномасштабний напад російської федерації на Україну 2022 року, який закінчив епоху миру в Євроатлантичному просторі. Безпека України як одного з основних позаблокових партнерів НАТО та як майбутнього члена НАТО залежить від стратегічних концепцій Альянсу, причин та чинників їх еволюції. Вплив на затвердження нової концепції НАТО завжди чинили так звані мозкові центри – аналітичні групи, чиї роботи з дослідження поточної безпекової ситуації та оцінки потенційних ризиків брали до уваги стратеги Альянсу.

Аналіз досліджень та публікацій. Під час дослідження проведено аналітичну роботу з офіційними документами НАТО, зокрема, зі стратегічними концепціями НАТО, проаналізовано декларації Самітів НАТО в Уельсі, також використано такі джерела, як Reuters, Politico, Le Monde, ETH Zurich, IISS (International Institute for Strategic Studies). Проаналізовано звіти «NATO 2030: United for a New Era» та «Peace research perspectives on NATO 2030; A response to the official NATO Reflection Group», порівняно їх між собою та з текстом стратегічної концепції 2022 року.

Метою дослідження є аналіз нової стратегічної концепції НАТО 2022 року, її вивчення та порівняння з попередніми стратегіями та аналітичними звітами для виявлення тенденцій, що заклали основу нової стратегії.

Виклад основного матеріалу. 2024 року Організація Північноатлантичного Договору (НАТО) відмічає 75 ювілей існування. 4 квітня 1949 року 12 країн – США, Велика Британія, Франція, Бельгія, Данія, Ісландія, Італія, Канада, Люксембург, Норвегія, Нідерланди, Португалія – уклали Північноатлантичний договір з метою протистояння загрози радянського союзу. «Довга телеграма» 1946 року авторства Джорджа Кенана, майбутнього посла США в СРСР, а на той час радника посольства, констатувала існування загрози від СРСР та необхідність забезпечення стримування його експансії на схід та південь Європи. Укладений 1949 року Північноатлантичний договір за влучним висловлюванням лорда Гастінгса Ісмея, першого Генерального Секретаря НАТО, мав головну мету: *«Тримати росіян ззовні, американців усередині, а німців знизу»*.

НАТО мало «прив'язати» США до забезпечення безпеки в Європі, інтегрувати Німеччину до загальноєвропейського простору, виправити помилки за результатами Першої світової війни, результатами яких став реваншизм Німеччини та Друга світова війна, і стримувати СРСР від захоплення нових територій та розширення сфери впливу в Євроатлантичному просторі. Роки Холодної війни характеризувалися блоковим протистоянням між НАТО, з одного боку, та СРСР разом із країнами – учасниками Варшавського договору – з іншого. У ті часи людство вперше за всю історію цивілізації опинилося на межі тотального знищення. Усвідомлення цього змушувало країни НАТО будувати плани стримування та оборони від потенційного противника. Проте з роками радянський союз зник з політичної мапи світу. Загроза стала видаватися примарною, світ увійшов в епоху після Холодної війни, настав «кінець історії». Проте події 2022 року показали помилковість цього твердження. Повномасштабна війна РФ закінчила епоху відносного миру та затишшя на Євроатлантичному просторі, війна повернулася в Європу, і НАТО мусило на це реагувати. На Мадридському саміті НАТО в кінці 29–30 червня 2022 року країни – члени Північноатлантичного союзу обговорювали війну в розумінні прямих воєнних дій як головну небезпеку Євроатлантичного простору. Як завжди в історії НАТО, зміни глобальної безпекової ситуації мали відобразитися на

зміні стратегічної концепції, тому в червні 2022 року ухвалено нову, актуальну на поточний момент *Восьму стратегічну концепцію НАТО*. Для розуміння змін, що вона привносить на театр безпеки, причин її ухвалення, порівнянь з попередніми періодами з метою прогнозування майбутнього необхідно оглянути попередні стратегічні концепції НАТО, їх засади та еволюцію. Стратегічні концепції НАТО та етапи існування НАТО можна умовно розділити на 3 категорії:

1. Періоду Холодної війни (1949–1991).
2. Періоду після закінчення Холодної війни (1991–2014).
3. Періоду новітніх агресій (2014 – поточний момент).

Стратегічні концепції періоду Холодної Війни, затверджені в 1949, 1952, 1957 та 1968 роках, мали на меті організувати взаємодію та співпрацю членів Альянсу для підвищення ефективності збройних сил для створення противаги та ефективного стримувального фактору радянської експансії.

Перша Стратегічна концепція 1949 року викладена в документі DC 6/1, що задавав стратегічну рамку концепції, а також у документах MC-14 і DC-13, що надавали конкретні рекомендації оборонного планування, тактики. На поточний момент ці документи є розсекреченими та доступними для дослідників. Згідно з DC 6/1, члени-підписанти договору декларують відданість завданню зберегти свободу, загальну спадщину та цивілізації своїх народів, засновані за принципами демократії, індивідуальної свободи та верховенства права (D.C. 6/1 The Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area, 1949). Цей документ та додатки до нього, зокрема, розподіляють оборонні завдання відповідно до спроможностей та географії кожної держави – члену Альянсу. Найголовніше завдання із захисту Альянсу та стримування срср покладено на США. Воно полягало в забезпеченні можливості нанесення стратегічного ядерного удару по радянському союзу. Зокрема, у DC 6/1 першою мірою забезпечення безпеки називається наявність можливості здійснення стратегічного бомбардування **всіма** наявними засобами (D.C. 6/1 THE STRATEGIC CONCEPT FOR THE DEFENCE OF THE NORTH ATLANTIC AREA, 1949).

Друга Стратегічна концепція (зокрема документ MC 14/1), прийнята на тлі Корейської війни, базувалася на засадах попередньої стратегії та розвивала її.

Третя Стратегічна концепція (документи MC 14/2 та MC 48/2) відрізнялася від попередньої та була заснована на політиці «Нового Погляду» Президента США Ейзенхаура, що полягала в збільшенні ролі стратегічної ядерної зброї в стримуванні срср з метою зменшення фінансових видатків на конвенційні види озброєнь. Зокрема, затвердженню нової стратегії сприяла робота групи «New Approach Group» та результат її діяльності – звіт «The Most Effective Pattern of NATO Military Strength for the Next Few Years» (Strategic Concepts, 2022). Стратегічні документи цього періоду вперше декларують концепцію «Масованої відплати», що полягала в неминучості та негайності масованої відповіді ядерними засобами ураження на агресію.

Четверта Стратегічна концепція зумовлена розвитком технічних засобів доставки стратегічної ядерної зброї в срср, що ставили під загрозу не тільки територію Європи, а і власне континентальну територію США, а Друга Берлінська криза 1958–1962 років поставила під питання рішучість і доцільність застосування концепції «Масованої відплати» у відповідь на будь-яку агресію, породивши сумніви, зокрема, у країн Європи щодо готовності США використовувати ядерну

зброю в межах стратегії «Масованої відплати». Пункт 17 документа МС 14/3 в межах Четвертої Стратегічної концепції визначає три можливі сценарії відповіді альянсу НАТО на військову агресію (Strategic Concepts, 2022):

1. Пряма оборона – пропорційна відповідь на дії противника на тому ж рівні, на якому вони були ініційовані в межах агресії (МС 14/3(Final) Final Decision on МС 14/3 A Report by the Military Committee to the Defence Planning Committee on Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area, 1968).

2. Навмисна (контрольована) ескалація – сценарій полягає в поетапному та контрольованому підвищенні рівня військової конфронтації з підведенням її до межі застосування ядерної зброї, що, за задумом, має зупинити агресію через розуміння перспективи взаємного тотального знищення (МС 14/3(Final) Final Decision on МС 14/3 a Report by the Military Committee to the Defence Planning Committee on Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area, 1968).

3. Загальна ядерна відповідь (МС 14/3(Final) Final Decision on МС 14/3 a Report by the Military Committee to the Defence Planning Committee on Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area, 1968).

Виникає ідея *гнучкої відповіді*, широко застосовують знайомі нам терміни *ескалація* та *гнучкість* (escalation and flexibility). Пропонується привести противника в стан стратегічної невизначеності шляхом контрольованої ескалації з метою утримання від подальших дій загрозою ядерної війни.

Так, усі перші 4 стратегічні концепції НАТО описують методи стримування срр. Еволюція методів стримування від концепції «масованої відплати» до концепції гнучкої відповіді із загрозою неминучого гарантованого взаємного знищення за умов ескалації ситуації до прямого ядерного конфлікту дала змогу встановити хиткий мир на території Євроатлантичного простору. Головною загрозою безпеці НАТО вважався срр, його військові спроможності, можливості та завдання з дестабілізації політичного єднання серед членів Альянсу та провокацій військових конфліктів. Незважаючи на те що фокус уваги НАТО насамперед зосереджувався на Євроатлантичному регіоні, зазначалося, що срр намагався досягати власних цілей у країнах Латинської Америки, Африки та Близького Сходу шляхами, описаними в «Довгій телеграмі» Кенана.

Розвал срр (хоча, формально, радянський союз продовжував існувати станом на момент затвердження *П'ятої Стратегічної концепції* в листопаді 1991 року) кардинально змінив політичну ситуацію в Європі. Стратегії *періоду після Холодної Війни* є прямо протилежними попереднім чотирьом. За колективною думкою Альянсу вважалося, що зникнення срр з політичної мапи світу знімає загрозу військового конфлікту, тому характеристиками стратегій періоду після Холодної війни можна вважати схильність до принципів діалогу та співпраці, а загрози зміщуються до загроз нестабільності, спричиненої економічними факторами та політичними змінами в країнах Варшавського блоку, розповсюдження зброї масового ураження, регіональних конфліктів. Понижується рівень військової готовності союзників (зокрема, ядерної) до мінімально необхідного рівня (The Alliance's New Strategic Concept (1991), 1991).

Шоста та *Сьома* стратегічні концепції 1999 та 2010 років зберігають загальний настрій концепції 1991 року, зазначаючи, що загрози тепер не є специфічними відносно регіону та є комплексними, складними. Констатовані загрози міжнародної організованої злочинності, тероризму (зокрема, після подій терористичної

атаки на США 11 вересня 2001 року), розповсюдження зброї масового ураження, а також загроз у кіберпросторі, кіберзлочинності. Зазначається загроза кліматичного та ресурсного характеру. У Сьомій Стратегічній концепції декларується відкритість Північноатлантичного альянсу до нових членів у Європі, продовження побудови партнерства НАТО з Україною та Грузією в межах рішення НАТО за результатами Бухарестського саміту 2008 року (Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon, 2010).

Кардинальна зміна безпекової ситуації відбулася 2014 року в результаті початку війни росії проти України, а також подій Арабської весни, глобального зростання кількості конфліктів. Почалася нова епоха існування Альянсу та світу, якій історики майбутнього ще дадуть влучну й лаконічну назву. Декларація Уельського саміту НАТО восени 2014 року повертає нас за духом до документів та заяв епохи часів Холодної війни. Констатується, що лідери держав НАТО зібралися на саміті в поворотний момент для безпеки Євроатлантичного регіону (Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 2014). Повернення війни в Європу змушує союзників переосмислювати стратегію Альянсу, приймається «NATO Readiness Action Plan» – план підвищення готовності до реакції на загрози (Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 2014), у межах якого організовується нова сила союзників Very High Readiness Joint Task Force (VJTF), що має бути спроможна за лічені дні розпочати виконання заходів для забезпечення безпеки, зокрема на периферії НАТО (Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 2014). Досягнуто домовленості посилювати присутність та готовність на Східному фланзі НАТО, а також у межах інших кроків збільшення військової спроможності ухвалюють рішення про необхідність нарощування членами Альянсу військових видатків до розміру як мінімум 2 % їхнього ВВП (Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 2014). Усупереч розповсюдженим міфам, країни-члени Альянсу не є юридично зобов'язаними до виконання цієї умови, вона декларована в межах стратегії посилення союзників та є необхідною в цьому розумінні. Важливо зазначити, що демократична адміністрація Президента США Барака Обами висловлювала необхідність досягнення межі 2 % ВВП (Remarks by President Obama at NATO Summit Press Conference, 2014) у військових видатках союзників, що виявляло збіг цілей і риторики Демократичної партії США (McCaskill, 2016) та Республіканської партії США (Heavey & Zargham, 2018).

Третій період існування НАТО характеризується визнанням ролі Китайської Народної Республіки (далі – КНР) як потенційного стратегічного противника та можливого фактору дестабілізації безпеки. Дедалі більша роль Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні знаходить відображення в документах та звітах НАТО, відповідно до офіційного звіту «Regional Perspectives Report On the Indo-Pacific» «Підйом Китаю має наслідки далеко за межами Індо-Тихоокеанському регіону, включно з наслідками для безпеки Союзників та наших партнерів» (Regional Perspectives Report on the Indo-Pacific. Strategic Foresight Analysis, 2022). Спостерегаючи зміцнення КНР, країни – члени НАТО почали з 2019 року виробляти су-

місну позицію стосовно Китаю, що знайшло відображення в сумісному комюніке за результатами Брюссельського саміту НАТО 2021 року (China's place on the NATO agenda, 2021). Зважаючи на вищезазначені зміни, Альянс мав адаптуватися до нової реальності та, зокрема, відобразити це у своїх стратегічних документах.

Результати досліджень та оцінок незалежних груп експертів і дослідників інституції НАТО застосовували протягом усього часу її існування. Так, вищезазначена «New Approach Group» сприяла формулюванню Третьої Стратегічної концепції, звіт Хармела посприяв стратегічному баченню НАТО власної стратегії на багато років уперед. 25 листопада 2020 року незалежна група «Reflection Group», створена за участі Генерального Секретаря НАТО, опублікувала звіт під назвою «NATO 2030: United for a New Era». Він має на меті проаналізувати чинники безпеки Альянсу на відрізок до 2030 року.

Аналітики зважають на необхідність оновлення стратегічної концепції 2010 з метою інкорпорації нових змінних стратегічної безпеки, зокрема, загрози росії та Китаю, заявлена необхідність продовження діалогу з росією, хоча зазначено необхідність надання політично єдиної відповіді на агресивні дії рф без повернення до «business as usual» (North Atlantic Treaty Organization Reflection Group, 2020). Зазначено необхідність відновлення довіри між Європою та США в межах Євроатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization Reflection Group, 2020), що є констатацією існування розбіжностей між союзниками та хиткості політичної єдності. Факторами, що зумовили відсутність єдності, були двобічні сумніви союзників – американці були стурбовані можливістю сепарації Європейських країн від США щодо побудови власних механізмів безпеки, тоді як європейці ставили під сумнів готовність США виконувати свої обов'язки із захисту Європи в разі прямого військового конфлікту з рф. Варто згадати цитату Президента Франції Емманюеля Макрона, який у 2019 році констатував «смерть мозку» НАТО.

Прогнозуючи події до 2030 року, звіт констатує повернення ворожнечі на рівні політичних систем та глобальних держав у межах геополітичного протистояння. Росія залишається головною військовою загрозою Альянсу через військову агресію проти України та Грузії, нарощування військового потенціалу та використання гібридних засобів протистояння (як-от кібератаки, заходи дезінформації з метою політичного впливу на країни Альянсу та їх союзників), тоді як Китай уважається стратегічним суперником, що нарощує свій вплив, зокрема, завдяки таким ініціативам, як «Belt and Road Initiative» (також відому як «Новий шовковий шлях»), що є глобальним інфраструктурним проектом з побудови торговельних шляхів, що охоплюють країни Азії, Близького Сходу, Африки, Європи та Індотихоокеанського регіону й характеризується нарощуванням впливу Китаю на держави шляхом створення економічних, інфраструктурних та енергетичних важелів впливу. Проте, на відміну від росії, Китай не становить безпосередньої військової загрози станом на поточний момент, хоча зазначається нарощення двосторонньої військової співпраці з рф та збільшення присутності в Атлантичному, Середземноморському та Арктичному регіонах. Рекомендується розробка загального стратегічного бачення відносин з Китаєм з позиції Альянсу. Окремо досліджуються загрози та можливості у зв'язку з розвитком нових і революційних технологій – EDT, зокрема штучного інтелекту. Союзники мають організувати співпрацю у сфері дослідження новітніх технологій та їх використання, створити Північноатлантичний аналог американського військового агентства з досліджен-

ня новітніх технологій DARPA, посилювати співпрацю з приватним сектором економіки та відстежувати зусилля Китаю з організації військово-цивільної співпраці у сфері високих технологій (Military-civil fusion, MCF), яка, на думку авторів звіту, становить потенційну загрозу безпеці Альянсу. Загроза тероризму зберігається, пропонується використання новітніх технологій для превентивного виявлення та запобігання терактам. Загальна безпекова політика стосовно стримування, зокрема і ядерного, має дотримуватися принципів подвійного треку стримування та оборони. Альянс повинен мати достатні потужності для стримування росії та Китаю, зокрема ядерними засобами.

Так, звіт «NATO 2030: United for a New Era» пропонує повернення та зростання ролі військового стримування на відміну від концепцій, що панували від 1991 до 2014 років. Підкреслюється критична необхідність діалогу з рф і Китаєм, проте важливе також посилення військової стримувальної компоненти. Уважається загрозою можливий союз росії та Китаю як системних суперників у політичному та ціннісному сенсі відносно країн НАТО, незважаючи на те, що у звіті відмічені тісні економічні зв'язки більшості країн Альянсу з Китаєм.

У лютому 2021 року опубліковано звіт «*Peace research perspectives on NATO 2030: A response to the official NATO Reflection Group*». Як зазначено у звіті, у ньому зібрано 10 есе з критикою звіту «Reflection Group», який, на думку авторів есе, є занадто мілітаристським, алармістським та лише поглиблює прірву тристоронніх відносин між Євроатлантичним простором, рф та Китаєм. На думку Рея Ачесона (Ray Acheson), НАТО рефлексивно повертається до питань війни, мілітаризації та озброєння замість того, щоб працювати з питаннями людської безпеки та WPS (Women, Peace and Security) (North Atlantic Treaty Organization Reflection Group, 2020). Загальна тенденція цього звіту та його складників есе полягає в критиці НАТО в прагненні нарощування військової спроможності, що, на думку авторів, не сприяє встановленню безпеки Євроатлантичного регіону. Цей звіт не є відверто компліментарним стосовно росії та Китаю, проте акцент зміщується з безпосередньої військової загрози цих країн до власної політики Альянсу. Порівняння звітів дає такий результат:

Ставлення до загальної безпекової політики та стратегії НАТО

– *NATO 2030: United for a New Era* – акцентування на необхідності посилення військового складника у відповідь на загрози рф та КНР, повернення та адаптація концепції стримування й оборони (deterrence and defense).

– *A response to the official NATO Reflection Group* – критика посилення військового складника для відповіді рф та КНР, акцентування на пошуку консенсусу дипломатичним шляхом та поступки, головні загрози – кліматичні зміни, тероризм, порушення прав людини, економічні й соціальні лиха.

Відносини з рф та Китаєм

– *NATO 2030: United for a New Era* – ідентифікація рф як головної загрози Альянсу та КНР як системного стратегічного опонента з дедалі більшими амбіціями та можливостями проєкції сили, водночас визнання необхідності діалогу та кооперації.

– *A response to the official NATO Reflection Group* – критика фокусування на рф та КНР як головних загроз і політики стримування та оборони відносно них, акцентування на діалозі, кооперації і компромісі як єдиних можливих принципах взаємодії.

Ставлення до ядерної зброї та концепції стримування і оборони

– *NATO 2030: United for a New Era* – визнання важливості концепції ядерного стримування, заклик посилення засобів ядерного стримування всупереч концеп-

ції мінімальної необхідної присутності, констатованої у Стратегічних концепціях періоду після Холодної війни (5, 6, 7 концепції).

– *A response to the official NATO Reflection Group* – критика посилення ядерного стримування та стратегії стримування взагалі через можливість неконтрольованої ядерної ескалації, заклики до денуклеаризації та зменшення військової компоненти.

Кліматичні зміни

– *NATO 2030: United for a New Era* – кліматичні зміни визнаються фактором множення загроз з погляду збільшення ризиків дефіциту ресурсів, глобальних небезпек відносно доступу до води та їжі (North Atlantic Treaty Organization Reflection Group, 2020), проте не визнаються головним фактором загрози.

– *A response to the official NATO Reflection Group* – кліматичні зміни як одна з основних загроз, зокрема, погіршення відносин з КНР та рф критикується з погляду можливих втрачених можливостей для кооперації в боротьбі за збереження клімату

Зважаючи на вищенаведене порівняння, можна сказати, що два звіти відображають дві позиції, що домінували в суспільствах Євroatлантичного регіону стосовно НАТО – консервативну та скептичну.

Консервативна позиція характеризується визнанням існування НАТО як головного інструмента підтримання миру шляхом стримування та оборони, необхідності нарощування військового потенціалу (зокрема, ядерного), нарощування військової присутності на кордонах Євroatлантичного регіону, військового домінування заради збереження власної політичної та ціннісної цивілізаційної системи.

Скептична позиція полягає в критиці підходів до безпеки, що були характерні для НАТО періоду Холодної війни та стали знов бути актуальними протягом останнього часу. Скептична позиція критикує військове стримування як ефективний спосіб побудови безпеки та міждержавної і міжблокової співпраці, є схильною до поступок у політичній та стратегічній площині та вбачає головні загрози безпеці в чинниках недержавного й ненаціонального характеру – порушення прав і свобод людей, тероризм, кліматичні проблеми.

Восьма Стратегічна Концепція НАТО, затверджена за результатами Саміту НАТО в Мадриді 29 червня 2022 року, стала першою концепцією нової епохи євroatлантичної і світової безпеки. Її текст починається з визнання того, що її затверджено в критичний час для безпеки світу, розірваної повномасштабною війною рф проти України (NATO 2022 Strategic Concept, 2022). Зазначається, що забезпечення колективної безпеки має бути засновано на принципі 360-градусного підходу, констатуючи так тотальну «кругову» оборону Альянсу від всіх можливих загроз. Стратегічне оточення описане як таке, у якому росія становить пряму й безпосередню військову загрозу, а КНР називається стратегічним опонентом. Згідно з текстом концепції, Євroatлантичний простір не перебуває в стані миру, очевидно підкреслюючи вступ до нової епохи існування Альянсу. Відповідно до звіту «United for a New Era», зазначена загроза, яку становлять автократії для демократичних держав. Також зазначена потенційна небезпека з боку новітніх технологій, незникна небезпека тероризму, агресій у кіберпросторі та кліматичних змін, проте основні загрози, а саме рф та Китай, повністю збігаються з аналізом звіту «United for a New Era». Зазначається глобальність і взаємопов'язаність безпекових загроз. НАТО заявляє про готовність відповісти на військові загрози, посилювати власні військові сили. Констатується незмінність політики відкритих

дверей (NATO 2022 Strategic Concept, 2022) та посилення зв'язків з партнерами, що поділяють цінності Альянсу (NATO 2022 Strategic Concept, 2022). Західні Балкани та регіон Чорного моря визнаються стратегічно важливими для Альянсу.

Восьма стратегічна концепція НАТО констатує перемогу консервативного безпекового підходу до безпеки та нагадує стратегічні концепції часів Холодної війни. Незважаючи на всі спроби Альянсу відповідати на загрози часів після Холодної війни шляхом діалогу та співпраці, напад РФ на Україну показав марність цих зусиль. Скептична концепція відносно розвитку НАТО, представлена у звіті «Peace research perspectives on NATO 2030: A response to the official NATO Reflection Group» критикою посилення військових механізмів стримування та оборони Альянсу, виявляється нежиттєздатною та непродуктивною, такою, що послаблює Альянс і знижує безпеку не тільки Євроатлантичного простору, а й усього світу. Намагання знайти консенсус та порозумітися в ситуації, коли противник не налаштований на порозуміння, призводить до власного послаблення та погіршення власної безпеки. Для підтримки власної безпеки Альянс повертається до нарощування військових контингентів, розгортання засобів стримування в Євроатлантичному регіоні. Деякі медіа Європи констатують «початок передвоєнної епохи» на східних кордонах НАТО (Bienvenu та ін., 2024). Так, у фундаментальних питаннях безпеки Альянсу констатується перемога консервативного підходу стосовно безпеки та оцінки загроз. Ключові завдання стримування та оборони також залишаються незмінними, і, на відміну від попередніх трьох стратегічних концепцій 1991–2010 років, висловлюється необхідність посилення стійкості оборони та стримування, що, очевидно, має на увазі й посилення ядерної компоненти стримування. Так, суттєво збільшуються військові контингенти Альянсу на східному фланзі, деякі голоси Європи констатують «початок передвоєнної епохи» на східних кордонах Альянсу (Bienvenu та ін., 2024). Підкреслюється розуміння необхідності політичної єдності всередині Альянсу, яка, на думку багатьох (зокрема, Президента Франції Емманюеля Макрона, що у 2019 році констатував «смерть мозку НАТО»), почала розсипатися.

Висновки. Нова – Восьма стратегічна концепція НАТО, затверджена у 2022 році, сигналізує початок нового періоду Євроатлантичної та загальносвітової безпеки. За умов зростання глобальних загроз з боку РФ і КНР НАТО вимушене повертатися до посилення заходів стримування та оборони, що були більш характерними для періоду Холодної війни, аніж до періоду 1991–2014 років. Незважаючи на те що стримування та оборона як головні завдання НАТО формально залишалися незмінними протягом усього періоду існування Альянсу, фактично вони втрачали свою важливість та фокус уваги через хибне уявлення про завершення періоду військової небезпеки в Євроатлантиці, спричиненої блоковим протистоянням на рівні систем, ідеологій.

Нова стратегічна концепція НАТО 2022 року переважно інкорпорує в себе рекомендації на основі результатів аналітичного дослідження «NATO 2030: United for a New Era», підтверджуючи правильність консервативних ідей щодо майбутнього безпеки Євроатлантичного регіону. Необхідність стримування силою характеризує новий період існування Альянсу та світу і відображена в зміні концепції. Експертні оцінки, які виявляли настання «кінця історії» кінцем періоду військового протистояння, не пройшли перевірку часом і виявили нежиттєздатність у 2020-х роках. «Хочеш миру – готуйся до війни» – принцип, перевірений століттями, й історичний процес знову повертається до необхідності жорстко відповісти на загрози.

References [Список використаної літератури]

- Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon. (2010, 19 жовтня). https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm [in English] [Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm. (дата звернення: 12.04.2025)]
- China's Place on the NATO Agenda. (2021, липень). <https://www.iiss.org>. <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda/> [in English] [China's Place on the NATO Agenda. <https://www.iiss.org>. URL: <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/china-on-the-nato-agenda/>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- D.C. 6/1 The Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area. (1949, 1 грудня). NATO Strategy Documents 1949 - 1969. <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a491201a.pdf> [in English] [D.C. 6/1 The Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area. 1 December 1949. NATO Strategy Documents 1949 - 1969. URL: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a491201a.pdf>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- MC 14/3(Final) Final Decision On MC 14/3 A Report by the Military Committee To The Defence Planning Committee On Overall Strategic Concept For The Defense Of The North Atlantic Treaty Organization Area. (1968, 16 січня). NATO Strategy Documents 1949 - 1969. <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> [in English] [MC 14/3(Final) Final Decision on MC 14/3 a Report by the Military Committee to the Defence Planning Committee on Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area. 16 January 1968. NATO Strategy Documents 1949–1969. URL: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- Heavey, S., & Zargham, M. (2018, 11 липня). Trump says NATO countries must pay 2 percent of GDP immediately. <https://www.reuters.com/>. <https://www.reuters.com/article/world/trump-says-nato-countries-must-pay-2-percent-of-gdp-immediately-idUSKBN1K12HV/> [in English] [Heavey S., Zargham M. Trump says NATO countries must pay 2 percent of GDP immediately. <https://www.reuters.com/>. URL: <https://www.reuters.com/article/world/trump-says-nato-countries-must-pay-2-percent-of-gdp-immediately-idUSKBN1K12HV/>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- McCaskill, N. D. (2016). Obama urges NATO members to pull their weight. <https://www.politico.com/>. <https://www.politico.com/story/2016/11/obama-nato-pay-fair-share-231405> [in English] [McCaskill N. D. Obama urges NATO members to pull their weight. <https://www.politico.com/>. URL: <https://www.politico.com/story/2016/11/obama-nato-pay-fair-share-231405>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- NATO 2022 Strategic Concept [Прес-реліз]. (2022). https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm [in English] [NATO 2022 Strategic Concept. 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm. (дата звернення: 12.04.2025)]
- North Atlantic Treaty Organization Reflection Group. (2020, 25 листопада). NATO 2030: United for a New Era : Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General. <https://www.nato.int>. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-reflection-group-final-report-uni.pdf [in English] [North Atlantic Treaty Organization Reflection Group. NATO 2030: United for a New Era: Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General. <https://www.nato.int>. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-reflection-group-final-report-uni.pdf. (дата звернення: 12.04.2025)]
- Bienvenu, H., Hivert, A.-F., Hoorman, C., Jacqué, P., & Vincent, E. (2024, 11 липня). On NATO's eastern flank, on the Russian border, the 'pre-war era' has begun. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/07/11/on-nato-s-eastern-flank-on-the-russian-border-the-pre-war-era-has-begun_6680829_4.html [in English] [On NATO's eastern flank, on the Russian border, the 'pre-war era' has begun / H. Bienvenu et al. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/07/11/on-nato-s-eastern-flank-on-the-russian-border-the-pre-war-era-has-begun_6680829_4.html. (дата звернення: 12.04.2025)]
- NATO Watch. (2021, лютий). Peace research perspectives on NATO 2030 A response to the official NATO Reflection Group. <https://natowatch.org/>. https://natowatch.org/sites/default/files/2021-02/peace_research_perspectives_on_nato_2030.pdf [in English] [NATO Watch. Peace research perspectives on NATO 2030 A response to the official NATO Reflection Group. <https://natowatch.org/>. URL: https://natowatch.org/sites/default/files/2021-02/peace_research_perspectives_on_nato_2030.pdf. (дата звернення: 12.04.2025)]
- REGIONAL PERSPECTIVES REPORT ON THE INDO-PACIFIC. STRATEGIC FORESIGHT ANALYSIS (NATO UNCLASSIFIED – PUBLICLY DISCLOSED). (2022). <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/regional-perspectives-2022-07-v2-2.pdf> [in English] [REGIONAL PERSPECTIVES REPORT ON THE INDO-PACIFIC. STRATEGIC FORESIGHT ANALYSIS. 2022. URL: <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/regional-perspectives-2022-07-v2-2.pdf>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- Remarks by President Obama at NATO Summit Press Conference [Прес-реліз]. (2014, 5 вересня). <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/05/remarks-president-obama-nato-summit-press>

- conference [in English] [Remarks by President Obama at NATO Summit Press Conference. Celtic Manor Resort Newport, Wales, 2014. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/05/remarks-president-obama-nato-summit-press-conference>. (дата звернення: 12.04.2025)]
- Strategic Concepts. (2022, 18 липня). <https://www.nato.int>. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm [in English] [Strategic Concepts. <https://www.nato.int>. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm. (дата звернення: 12.04.2025)]
- The Alliance’s New Strategic Concept (1991). (1991, 7 листопада). <https://www.nato.int/>. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm [in English] [The Alliance’s New Strategic Concept (1991). <https://www.nato.int/>. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm. (дата звернення: 12.04.2025)]
- Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales [Прес-реліз]. (2014, 5 вересня). https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm [in English] [Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm. (дата звернення: 12.04.2025)]

*Стаття надійшла до редакції 29.04.2025 року
Дата рекомендації до друку 04.06.2025
Стаття опублікована 10.11.2025*

Daniil Sokolov-Rudakov D. Yu.

Department of Journalistic and International Affairs
Private Higher Educational Institution “Kyiv University of Culture”
Chyhorina Str., 20, Kyiv, 01042, Ukraine

NATO’S EIGHTH STRATEGIC CONCEPT 2022: ANALYSIS, COMPARISON, REVIEW OF FACTORS

Summary

The article presents a comprehensive analysis of the evolution of NATO’s strategic concepts since 1949, with particular emphasis on the Eighth Strategic Concept adopted in 2022. The study examines the historical background, thematic priorities, and security challenges that shaped each of the previous seven strategic concepts of the Alliance and compares them with the latest edition. The novelty of the research lies in the combination of retrospective analysis with the current political context, which includes the growing threats posed by the Russian Federation, the People’s Republic of China, terrorism, cyberattacks, and technological competition. The paper explores the influence of analytical centers (think tanks), particularly the reports “NATO 2030: United for a New Era” and “Peace Research Perspectives on NATO 2030,” on the formation of the new concept. The approaches of these reports—conservative and skeptical—towards defense, deterrence, dialogue, and security priorities are analyzed. It is shown that the 2022 concept reflects the dominance of the conservative approach, based on the necessity of strengthening the military component, especially on NATO’s eastern flank, and reinforcing nuclear deterrence. The research investigates how the new strategy emerged as a response to the new geopolitical reality shaped by Russia’s full-scale invasion of Ukraine. It highlights how NATO’s rhetoric and strategic logic have transformed in the post-bipolar period, particularly regarding cooperation, openness to new members, and the reassessment of the U.S. role in Euro-Atlantic security. Key NATO documents, summit declarations, independent expert reports, and materials from leading international media have been analyzed. The article evaluates the relevance of the new strategy to contemporary global realities, traces the continuity of the Alliance’s core values, and demonstrates the cyclical return to the doctrine of deterrence under conditions of escalating threats—reinforcing NATO’s role as a key instrument of collective security in the Euro-Atlantic space.

Key words: NATO, strategic concept, deterrence, defense, Alliance, escalation, threat, analysis.